

УДК [050:001](477-25)

*Елизавета Копанєва,
провідний бібліотекар НБУВ*

Ранговий розподіл видань у депозитарії електронних копій наукової періодики України

Висвітлено нормативно-правові засади та інформаційно-технологічні аспекти формування документальних ресурсів депозитарію наукової періодики України. Запропоновано показники для аналізу ступеня їхньої інтегрованості в систему наукових комунікацій. Проведено аналіз рангового розподілу видань у депозитарії за ступенем інтегрованості й констатовано його відповідність закономірності концентрації та розсіювання інформації.

Ключові слова: інформаційні ресурси, періодичні видання, депозитарій, ранговий розподіл.

У 2009 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) започаткувала унікальний проект формування депозитарію електронних копій наукової періодики України, нормативною базою якого є Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки" [1] і спільний Наказ ВАК України та НАН України "Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського" [2]. У першому з названих нормативних актів наголошується на необхідності створення "електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності" та забезпечення вільного доступу "до результатів наукових досліджень, створених за рахунок коштів Державного бюджету України". У другому — конкретизується порядок реалізації вимог Закону й передбачається, що засновники журналів і збірників наукових праць, у яких можуть публі-

куватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук і на які можна посилалися у наукових статтях та дисертаціях, передають до НБУВ електронні копії видань, а бібліотека безоплатно розміщує ці копії на своєму сайті й забезпечує до них безоплатний доступ.

Станом на початок липня 2010 року, кількість журналів та наукових збірників, які представлені у депозитарії електронних копій наукової періодики України, становила понад 1,3 тисячі [3]. 20% із них — видання хіміко-біологічного профілю, 30% — фізико-технічного профілю і 50% — видання з суспільних і гуманітарних наук. Загальна кількість статей у цьому зібранні вітчизняної періодики перевищила 200 тисяч. У депозитарії можна здійснювати ієрархічну навігацію: послідовно переходити до будь-якого журналу, року його видання, конкретного номера та змісту з посиланнями на текст статті. Забезпечується також повнотекстовий пошук шляхом використання такого сервісу системи Google, як "користувацький пошук". Нижче наведено фрагмент зображення головної сторінки депозитарію "Наукова періодика України".

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

Наукова періодика України

(журнали та збірники наукових праць)

Статистика використання періодики
(200 тис. копій статей щодоби)

Google Custom Search

Пошук

А Б В Г Д Е Є Ж З І К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Э Ю Я — Z

1. Авіаційно-космічна техніка і технологія
2. Автоматизація судових технічних средств
3. Автоматизація, Автоматизація, Електротехнічні комплекси та системи
4. Автоматическая сварка**
5. Автомобильный транспорт
6. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво
7. Аграрний вісник Причорномор'я (6 серій)
8. Агробіологія
9. Агроекологічний журнал
10. Агроінком

Інформаційні ресурси депозитарію можна розглядати як джерельну базу для проведення бібліо- та наукометричних досліджень, зокрема дослідження рангового розподілу

серіальних видань. Такі дослідження вперше були започатковані у 1934 році англійським хіміком і бібліографом С. Бредфордом, який аналізував розподіл документів із пев-

ної тематики у зібранні журналів. Встановлена ним закономірність полягає ось у чому: якщо наукові журнали розмістити в порядку зменшення кількості статей з певної теми, то вони можуть бути розділені на ядро періодичних видань, присвячених цьому питанню, і кілька інших груп, що містять таку саму кількість статей, як і ядро. До нього ввійдуть профільні журнали, безпосередньо пов'язані з потрібною тематикою, і їхня кількість буде незначною, до другої групи потраплять журнали, які частково стосуються цієї тематики. У третій групі їх буде найбільше, а тематика журналів — найвіддаленіша. При однаковій кількості публікацій у зонах кількість найменувань журналів при переході від групи до групи зростає в геометричній прогресії. Ця закономірність поширюється й на інші інформаційні процеси. Зокрема, Ю. Гарфілд виявив аналогічний характер розподілу науко-

вих публікацій за кількістю цитувань, А. Лотка — вчених за публікаційною активністю, Дж. Ципф — слів у тексті [4].

Метою пропонованої статті є аналіз рангового розподілу періодичних видань у депозитарії електронних копій наукової періодики України за ступенем їхньої інтегрованості в систему документальних комунікацій.

Нами запропоновано визначити ступінь інтегрованості журналу (збірника наукових праць) сумою значень п'яти формальних показників, обраних із використанням методу експертних оцінок. Варто наголосити — ці показники характеризують не науковий рівень журналу, а ступінь його визнання та розповсюдження і можливість одержати інформацію про статті, опубліковані в цьому фаховому часописі. Індекс інтегрованості приймає значення від 1 до 5 (табл. 1).

Таблиця 1

Ч. ч.	Показник для визначення індексу інтегрованості періодичного видання в систему наукових комунікацій		Значення
1.	Час існування видання	Три і більше років	1
2.	Наявність ISSN	Видання має Міжнародний стандартний номер серіальних видань ISSN	1
3.	Представлення в системі реферування української наукової літератури	Видання представлено постатейно в реферативній базі даних "Україніка наукова"	1
4.	Представлення в міжнародних реферативних базах даних	Видання представлено в базах даних Scopus, Web of Science, Inspec, MEDLINE тощо	1
5.	Наявність перекладної версії	Видання має повну перекладну версію (дво-, тримовне)	1

На основі попереднього рейтингового розподілу журналів і збірників наукових праць, проведеного за індексом інтегрованості в систему наукових комунікацій, станом на липень 2010 р. отримано такі дані:

Таблиця 2

Рейтинг видання	5	4	3	2	1	Усього
Кількість видань	80	132	211	341	551	1315
%	6	10	16	26	42	100

Кількість видань у групах, виділених нами за зазначеним індексом, у першому наближенні знаходиться у співвідношенні геометричної прогресії, що є характерним для емпіричної закономірності концентрації та розсіювання інформації, що, як уже зазначалося вище, була сформульована С. Бредфордом.

Наступним етапом наукометричних досліджень у депозитарії наукової періодики України є одержання та аналіз даних щодо процесів онлайн-використання інформаційних ресурсів зібрання наукової періодики засобами комп'ютерних технологій [5]. Інформація про використання електронних копій наукових періодичних видань одержується шляхом аналізу log-файла сайта, в якому фіксуються всі дії користувачів. Розроблена спеціалізована програма визначає загальну кількість звернень до журналів (збірників наукових праць) і впорядковує видання за інтенсивністю використання їхніх статей. Такий підхід до рейтингування наукової періодики дає змогу оцінити загальний внесок кожного видання в інформаційні потоки системи наукових комунікацій. Надалі передбачається визначити також і найпопулярніші статті. Статистика свідчить про високу популярність інформаційних ресурсів депозитарію — щодоби користувачам надається 200 тисяч публікацій.

Перші місця в ранговому розподілі займають, як правило, журнали, представлені архівами зі значною ретроспективою (враховується загальна кількість переглядів усіх статей видання, а не середньостатистичний обіг однієї публікації). Зокрема, у рейтинговому розподілі станом на 15 червня 2010 р. "Вісник Книжкової палати" займав 93 місце серед 1315 періодичних видань* [6].

У цілому депозитарій є онлайн-інфраструктурою, що забезпечує системну інформаційну підтримку наукової та освітньої діяльності (оперативний пошук і надання інформації, її оцінку на основі наукометричних досліджень, а в перспективі — виділення нових знань).

Висновки

1. Депозитарій електронних копій наукової періодики України — складова єдиної інформаційної бібліотечної системи держави, якісно новий крок у формуванні національних інформаційних ресурсів, що забезпечує збереження для наступних поколінь документованих у цифровій формі знань і онлайн-доступ до результатів наукових досліджень, створених за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Інформаційні ресурси депозитарію можна розглядати як джерельну базу для проведення наукометричних досліджень, і зокрема — рейтингування журналів та збірників наукових праць і аналізу їхнього рангового розподілу. Дослідження цього розподілу на основі ступеня інтегрованості періодичних видань у систему наукових комунікацій свідчить, що він відповідає закономірності концентрації та розсіювання інформації.

3. Перспективні напрями розвитку наукометричних технологій у депозитарії — аналіз інтенсивності мережного використання журналів і збірників наукових праць, а також окремих публікацій.

*Станом на 18 січня 2011 р. "Вісник Книжкової палати" займає 95 місце серед 1526 періодичних видань [7].

Список використаної літератури

1. *Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки* : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537—V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 12. — С. 102.
2. *Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : наказ ВАК України та НАН України від 07.07.2008 № 436/311 ; зареєстровано в Міністерстві Юстиції України 15.01.2009 № 20/16036 // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/08_elkop.html. — Назва з екрана.
3. *Наукова періодика України* // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>. — Назва з екрана.
4. *Писляков В. В.* Моделирование процесса обращения к электронным информационным источникам на основе информметрического закона Брэдфорда / В. В. Писляков // Ученые записки Казанского государственного университета. Серия Физико-математические науки. — 2007. — Т. 149, кн. 2. — С. 116—127.
5. *Костенко Л. Й.* Звіт про роботу семінару "Бібліотека та наукометрія: світовий досвід, українська перспектива" / Л. Й. Костенко, Д. В. Соловяненко ; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/new/09_kiev/seminar_zvit.html. — Назва з екрана.
6. *Статистичні дані про використання електронних копій наукової періодики України за 15 червня 2010 р.* // Національна біб-

- ліотека України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/rating/20100615.html>. — Назва з екрана.
7. *Статистичні дані про використання електронних копій наукової періодики України за 18 січня 2011 р.* // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/rating/20110118.html>. — Назва з екрана.

Изложены нормативно-правовые основы и информационно-технологические аспекты формирования документальных ресурсов депозитария научной периодики Украины. Предложены показатели для анализа степени их интегрированности в систему научных коммуникаций. Проведен анализ рангового распределения изданий в депозитарии по степени интегрированности и констатировано его соответствие закономерности концентрации и рассеяния информации.

The legal and regulatory framework and information technology aspects of the formation of documentary resources of depository of scientific periodicals of Ukraine are demonstrated. The indicators for the analysis of the degree of their integration into the system of scientific communication are proposed. The rank distribution of publications in the depository for the degree of integration is analyzed and the compliance thereof with the laws of concentration and dispersion of information are stated.

Надійшла в редакцію 10 червня 2010 року